

ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΩΝ ΚΑΘΑΡΩΝ

Οικονόμου
ΜΙΧΑΗΛ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Δέκα λεπτά ποδαρόδρομο από το κέντρο του χωριού Λάρνακας της Λαπήθου προς τα δυτικά, πάνω σ' ένα ύψωμα, βρίσκεται το Μοναστήρι της Παναγίας των Καθάρων, ή Καθαρκώτισσας. Είναι άγνωστο το πότε κτίστηκε. Υπάρχουν όμως μαρτυρίες που μας πείθουν πως ήτο κτισμένο πριν από το τέλος του 17ου αιώνα. Σχετική αναφορά για το Μοναστήρι γίνεται στα Σταυροπήγια. Ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός στο έργο του «Ιστορία Χρονολογική της νήσου Κύπρου» συγκαταλέγει το Μοναστήρι «των Καθάρων εις Κυρηνίαν»¹ στα Σταυροπήγια του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου. (Ειδική μνεία κάνει και ο Τ. Χάκκετ στο έργο του «Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου» τόμος Β' σσ. 157 και 158 στις παραγράφους 91 και 92, έκδοσις 1927).

Φαίνεται πως παλαιότερα υπαγόταν στο Θρόνο Κερύνειας. Αργότερα όμως υπήχθη στον Αρχιεπισκοπικό Θρόνο.

Η περιοχή στην οποία είναι κτισμένο το Μοναστήρι ήτο πλούσια. Είχε ωραίο νερό. Μεταξύ του Μοναστηριού και του χωριού Λάρνακας της Λαπήθου, περνά χείμαρρος ποταμός. Δυτικότερα από το Μοναστήρι βρίσκεται το τούρκικο χωριό Καμπυλή.

Το Μοναστήρι υπήρξε πλούσιο. «Απέκτησε σχετικήν εύκλειαν και οικονομικήν ευεξίαν».² Είχε τεράστια περιουσία, διατηρούσε δε και μάντρες όπου εκτρέφονταν πρόβατα και γίδια. Φαίνεται όμως πως σε κάποια περίοδο το Μοναστήρι παρήκμασε και εγκαταλείφθηκε από τους μοναχούς του, πιθανό μέσα στο πρώτο μισό του 18ου αιώνα.³

Η κτηματική περιουσία του Μοναστηριού ήτο τεράστια. Στα κτήματά της υπήρχαν πολλά ελαιόδενδρα. Σύμφωνα με ενοικιαστήριο της Ι. Αρχιεπισκοπής της 1.11.1841 η Μονή εκτός από σπίτια, οικοσκευές και γεωργικά εργαλεία είχε: «90 ζώα, περβόλια με νερό, χωράφια σκάλες 200 κατά μέρος, ελιές 1700 εις Λάρνακα, Αγριδάκι, Λάπηθο, Φτέρυχα και εδώ κι εκεί», «χωράφια σκάλες 70 εις Σκυλλούρα».⁴

Σύμφωνα με μαρτυρία του κ. Πέτρου Χ" Πέτρου, που υπηρέτησε σαν υπάλληλος στην Ι. Αρχιεπισκοπή από τις 12.4.1939, η Μονή Καθάρων είχε τεράστια περιουσία, την οποίαν ενοικίαζε στους χωριανούς. Την 1.9.1971 ύστερα από ενέργειες του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' 2214 στρέμματα από την περιουσία της Μονής Καθάρων, παραχωρήθηκαν μαζί με άλλη περιουσία της Εκκλησίας της Κύπρου στο Κράτος, με αντάλλαγμα το Κράτος να πληρώνει το μισό περίπου του μισθού των ιερέων σ' ολόκληρη την Κύπρο. Το Καθολικό της Μονής, τα πέριξ αυτής κτίσματα, καθώς και τα πέριξ αυτής κτήματα (όχι λίγα) δεν παραχωρήθηκαν στο Κράτος, αλλ' εξακολουθούσαν

1. Αρχιμ. Κυπριανού: «Ιστορία Χρονολογική της νήσου Κύπρου», σελίς τα' έκδοσις «Ενετήσιν 1788».

2. Ν. Κυριαζή: Τα μοναστήρια εν Κύπρω» § Παναγία Καθάρων. Λευκωσία 1950.

3. Ν. Κυριαζή: Όπως πιο πάνω.

4. Ν. Κυριαζή: Στο ίδιο.

να αποτελούν περιουσία της Εκκλησίας, που ενοικιαζόταν στους χωριανούς.

Η Μονή αποτελείται από το Καθολικό —μονόκλιτη Βασιλική— αφιερωμένο στην Κοίμηση της Παναγίας· στα βόρεια και στα ανατολικά της Μονής υπάρχουν οι «νοτάες» (τα κελλιά των μοναχών) και πίσω μάντρες για τα ζώα της Μονής, αχερώνας και οικία του βοσκού.

Ο Ναός είναι κτισμένος με το χαρακτηριστικό Κυπριακό πωρόλιθο (πουρόπετρα). Πάνω από τις θύρες υπάρχει χαρακτηριστική αψίδα σκαλισμένη.

Πάνω από την αψίδα της βόρειας θύρας βρίσκεται επιγραφή. Αγνοώ το περιεχόμενό της. Σύμφωνα όμως με μαρτυρία του Θεοφάνη Π/Νικολάου, αυτή αναφέρεται σε ανακαίνιση της Μονής από δυο ιερομονάχους.

Το Μοναστήρι της Παναγίας των Καθάρων.

Στη βόρεια και στη νότια πλευρά υπάρχουν από δυο παράθυρα με «παρμάτσια» —χωρίς τζάμι—. Έχει καμπαναριό χαμηλό στην ανατολή, με μια μικρή καμπάνα. Πλάι από την κεντρική είσοδο του ναού, τη δυτική, υπάρχει ειδική θέση, όπου ετοποθετείτο η εικόνα της Παναγίας μετά τη λιτάνευσή της. Ενώ πάνω από την ίδια είσοδο είναι σκαλισμένος ένας σταυρός, και γύρω απ' αυτόν τα γράμματα IC XC NIKA. Πρέπει να υπάρχει και ημερομηνία, που αγνοώ. Λίγο πιο ψηλά υπάρχει σκαλισμένο επίσης σε πωρόλιθο μια μεγάλη μαργαρίτα, με άλλες δυο μικρότερες από πάνω και τρεις άλλες όμοιες κάτω από τη μεγάλη.

Η εικόνα της Παναγίας, που ήτο πάντα σκεπασμένη, θεωρείται μεγάλης αξίας, την έφερε δε στην Κύπρο η Αγία Ελένη.⁵

5. Μιλτιάδης Χρ. Ζαβρός, κάτοικος Λάρνακα Λαπήθου.

Η Μονή λειτουργούσε σε κάθε Θεομητορική γιορτή. Στις 15 Αυγούστου όμως, γινόταν μεγάλο πανηγύρι. Μαζευόντουσαν απ' όλα τα γύρω χωριά αλλά κι από μακριά. «Στις 25 του Μάρτη πηγαίναμε με τη σημαία και κάναμε δοξολογία», διηγείται ο Θεοφάνης Π/Νικολάου.

Στα νότια-νοτιοανατολικά της Μονής, αφού κατεβείς ένα «δεῖμμα», κάτω από το λόφο συναντάς το αγίασμα της Παναγίας. Έκανε θαύματα, ιδιαίτερα στους τυφλούς και κωφάλαλους, που θεραπεύονταν. «Το αγίασμα της Παναγίας θεωρείται πολύ ωφέλιμον εις την οφθαλμίαν και μάλιστα διά την εξασθένησιν της οράσεως».⁶

Τελευταίοι ιερείς της κοινότητας αναφέρονται οι Π/Θωμάς, Π/Νικόλας Π/Σάββας και Π/Ιορδάνης Χ' Στυλλή, οι οποίοι ήσαν υπεύθυνοι και για τη Μονή.

Η εκκλησία της Παναγίας των Καθάρων.

Πλήθος ήσαν τα θαύματα, που έκανε η Παναγία των Καθάρων. Γι' αυτό και πλήθος ήσαν τα τάματα των πιστών στην εικόνα Της: μάτια, πόδια, αυτιά, κεφάλια από ασήμι ή κερί. Αλλά πολλά ήσαν και τα κτήματα που πρόσφερναν στη Χάρη Της.

Θαύματα της Παναγίας των Καθάρων:

(α) Κάθε φορά που τύγχανε ανομβρία παίρναμε την εικόνα της Παναγίας, στο ύψωμα που λεγόταν «αλώνι της Παναγίας». Εκεί κάναμε δέηση, και μέχρι το βράδυ έβρεχε.⁷

6. Ν. Κυριαζή: Όπως πιο πάνω.

7. Μιλτιάδης Χρ. Ζαβρός.

«Θυμάμαι —λέγει ο 85χρονος Θεοφάνης Π/Νικολάου— μια χρονιά δεν έβρεχε. Είχε φθάσει η 21 Νοεμβρίου, μέρα της Παναγίας. Ό,τι είχε βλαστήσει μέχρι τότε άρχισε να ξηραίνεται. Βάζαμε βαμβάκι, σιτάρι, κριθάρι. Όλα άρχισαν να ξηραίνονται. Αποφασίσαμε να κάνουμε δέηση στην Παναγία. Μαζευτήκαμε όλοι οι χωριανοί, οι Αγιαρμολίτες, Συσκληπιώτες, Κοντεμενιώτες, Αγριδακιώτες (οι κάτοικοι των γύρω χωριών Αγ. Ερμόλαος, Σύσκληπος, Κοντεμένος, Αγριδάκι). Τη γιορτή στις 21 Νοεμβρίου έκαμνεν ο Χριστόδουλος τ' Ατζιελή. Πήραμε την εικόνα στο πάνω αλώνι, δέκα ποσκαλώματα που την Εκκλησιά. Καθώς ψάλλαμε την παράκληση φάνηκεν ένα νέφος που την Ανατολή τζι' ένα νέφος που τη Δύση. Εγονάτισαμεν ούλλοι. Ο παπάς είπε την ευχή της ανομβρίας. Ήταν ο πατέρας μου ο Π/Νικόλας. Άμα ετέλειωσεν η ευχή τζιαί ο γιορτάρης θα «ράντιζεν» με τη ροδοστεμιά τον παπά, τότε ο παπάς είπεν του: 'Ράντεις τζιαι την Παναγία'. Ο γιορτάρης «εράντισε» την Παναγία τζιαί ο κόσμος άρχισε να προσκυνά την εικόνα. Ώσπου να προσκυνήσουν ούλλοι, επιάσαν τα νερά, άρχισε να βρέχει. Σκεπάσαμε την Παναγία τζιαί αρχίσαμε να τρέχουμε προς την Εκκλησιά. Ώσπου να φθάσουμε στη φοινιτζιά, που ήταν στα σκαλιά της Εκκλησιάς, το νερό της βροχής εσκέπασεν τα σκαλιά.

(β) «Ήμουν μαθητής στο Δημοτικό σχολείο, όταν έγινε το θαύμα που θα σας πω. Θυμούμαι —λέγει ο Αντώνης Χριστοδούλου, 82 χρόνων— είμαστε στο σχολείο, όταν έγινε το θαύμα. Μόλις ακούστηκε, ο δάσκαλός μας επήρε μας στο Μοναστήρι τζιαι είδαμέν το. Επιστάτης στο Μοναστήρι ήταν ο Κύρος. Εφώναξεν τον ο δάσκαλος τζιαι εξήγησέ μας ίνταμ που εγίνει. Ο Χατζηώρκης Καβάσης είχε σταθεί έξω που την πόρτα της Εκκλησιάς τζιαι ύβρισε την Παναγία, σαν ήτουν καθισμένος πάνω στην μούλα. Τον είχαν ακούσει τζιαι η Τυλληρού, η μάνα του Συμεού. (Τυλληρού ελέγετο γιατί καταγόταν από το Σύσκληπο. Έτσι αποκαλούσαν τους Συσκληπιώτες). Ο Χ" Καβάσης καβάλλα πάνω στη μούλα προχώρησε λίγο πιο πέρα που την εκκλησιά, μέχρι το (ε)λιούδι. Δεν ξέρω πως συνέβηκε. Ο Χ" Καβάσης έππεσε κάτω που τη μούλα, αλλά τα πόδια του εμπλεχτήκαν μέσα στα σχοινιά της μούλας, τζι έμειναν κρεμαλλισμένους πάνω της. Η μούλα ελάμνισεν πίσω. Η κκελλέ (το κεφάλι) του εκολοσύρνεται χαμαί. Η κκελλέ του έλυσε. Η μούλα με το Χ" Καβάση να κρέμμεται που πάνω της έδωκε τρεις γυρούς της εκκλησιάς τζι εστάθη ομπρός που την πόρτα της, στον ίδιο τόπο που εστάθη πιο πριν τζιαί ύβρισε την Παναγία ο καβαλλάρης της». «Γι' αυτό τζι επιστέψαμεν πως τούτο ήτουν τιμωρία που την Παναγία» συμπλήρωσεν ο Θεοφάνης Π/Νικόλα.

(γ) Ένα άλλο θαύμα που θυμούνται όλοι οι χωριανοί ήταν η θεραπεία του γιου του Σουρμελή από τη Λευκωσία, που πουλούσε κυνηγετικά όπλα. «Ο γιος τους ήτο πάνω-κάτω 10 χρονών τζι εν εσοντύχανε. Ήταν κωφάλαλος. Ο Σουρμελής ήτουν άθεος. Η Παναγία φανερώθηκε στον ύπνο της Σουρμελίνας. «Ποια είσαι εσού» ρώτησε την Παναγία. Η Παναγία είπεν της: «Να πάεις μέσα στο Χάνι του Ππάντζιζιου, εν ο Χαμπής ο σιωφέρης, τζιαι να του πείς, τζιαι τζιείνος εν να σε φέρει έσσω μου». Εν τζι είπεν της πόθθεν ένι. Μόνο το όνομά του που ήτουν Χαμπής. Η Σουρμελίνα είπεν το του αντρός της. «Σώπα, ρα πελλή» είπεν της τζιείνος. Αφού ήτουν άθεος. Την άλλην νύκτα εκατέβην του τζιείνου η Παναγία. Είπεν του τζιαι τζιείνου ό,τι είπεν της γεναίκας του. Τζι είπεν τότε της γεναίκας του: «Πιάστον τζιαι πήαινε». Πριν να φθάσουν μέσα στο Μοναστήρι τζιαι να προσκυνήσουν, το κοπελλοϋίν εγίνηκεν καλά. Η μάνα του έκαμεν τα τάματά της τζιαι τη

γιορτή της Παναγίας. Ο τζύρης του επίστευεν. Κάθε χρόνον έρχουνταν που την προηγούμενη της γιορτής της Παναγίας. Εζύμωνεν στο χωρκό τζι έκαμνεν τη γιορτή. Θυμούμαι —τελείωνε ο Αντώνης Χριστοδούλου— πως έρχουνταν κάθε χρόνον, μέχρι που εγινήκαμεν πρόσφυγες». Ο Λουκής Σουρμελής, το τότε δεκάχρονο παιδι, είναι άνδρας σήμερα και εργάζεται στην CYTA. Ποτέ δεν ξεχνά το θαύμα αυτό της Παναγίας, που γι' αυτόν είναι σήμερα η μάνα του, μια που οι γονείς του έχουν πεθάνει.

Αυτά και άλλα πολλά διηγούνται με συγκίνηση οι πρόσφυγες κάτοικοι του Λάρνακα της Λαπήθου και των γύρω χωριών. Και πόθος τους μοναδικός είναι να ξαναγυρίσουν στα σκλαβωμένα σήμερα χώματά τους, να προσκυνήσουν την Παναγία των Καθάρων και να της ψάλλουν δοξολογίες. Να λιτανεύσουν την εικόνα Της και να αφήσουν το σώμα τους να ταφεί στα αγιασμένα χώματα του χωριού τους.

Γι αυτο κι ευχή όλων μας είναι όπως ο Θεός, με τις πρεσβείες της Παναγίας των Καθάρων, δώσει να μην αργήσει άλλο η ευλογημένη εκείνη ημέρα της επιστροφής για να ξανακτυπήσει χαρμόσυνα η μικρή καμπάνα της Παναγίας μαζί με τις καμπάνες του Αγ. Δημητρίου, της Αγ. Μαρίας και του Αγ. Γεωργίου — των άλλων εκκλησιών του Λάρνακα της Λαπήθου.

Κατάλογοι περιουσίας της Μονής

Σε αχρονολόγητους καταλόγους της εντός της Μονής των Καθάρων περιουσίας αυτής, που υπογράφονται ο ένας από τον Οδυσσέα Αντώνη κι ο άλλος από τους Παντελή Χαραλάμπους (εκκλησιαστικός επίτροπος) και Χριστόφορος Παντελίδης (Κοινοτάρχης μέχρι και της προσφυγιάς από το 1955 περίπου) και φυλάγονται εις τα Αρχεία της Ι. Αρχιεπισκοπής, περιλαμβάνονται τα εξής:

(α) *Αγ. Πρόθεσις*: 1 Αγ. Ποτήριο, 1 λαβίδα, 1 λόγχη 1 δισκάριον και σταυρός (αστερίσκος) 2 «αέρες» και 1 κάλυμμα δισκοποτηρίου. 20 εικόνες διάφορες (εικονοστασίου και έξω. 1 εικόνα των Αγ. Πάντων, 1 των αγ. Τιμοθέου και Μαύρας με αργυρά στεφάνια, 1 της Παναγίας με πελεξίκι αργυρού με πέτρες σχήματος σταυρού με σειράν εις τα δύο άκρα. 5 εικόνες μεγάλες εικονοστασίου. 2 μανάλια μεγάλα προύντζινα, 2 μανάλια μικρότερα προύντζινα. 2 αναλόγια, 1 τραπέζι με σύρμα, 1 τραπέζι διά λαμπάδες. 4 δίσκοι διαφόρων μεγεθών, 2 πολυελαίοι γιάλενοι (1 μεγάλος και 1 μικρός, κατεστραμμένος) και 39 βιβλία διάφορα.

(β) *Εντός του Ιερού και επί της Αγ. Τραπέζης*: 3 φανοί με τζάμια σπασμένα. 1 εικόν αγ. Παντελεήμονος ,αωιδ'. 1 Επιτάφιον. 1 εικόν Αναστάσεως μετρίου μεγέθους. 1 μικρά Παναγίας Καθάρων με στέφανον αργυρού, 1 μικρά Παναγίας επαργυρωμένη ,αωζ' (δούλου Μιχαήλ), 1 σχήματος βιβλίου με πλάκα αργυράν καλύπτουσιν οστά 8 αγίων με σταυρόν εις το μέσον και εικόνα Παναγίας Καθάρων 1848. 1 μικρόν εικόνισμα (αγνώστου αγίου — δε διακρίνεται), 1 θήκη αγίου άρτου. 1 σταυρόν επάργυρον με χέρι—κάθισμα φερφουρένιον με 23 πέτρες κόκκινες (σταυρός ευλογίας). 1 Ευαγγέλιον με 4 αγγέλους και σταύρωσιν και με πόλους 1761. 1 Θεία Λειτουργία. 1 αέρας, 1 αντιμήνσιον, 1 ζώνη με 2 πούκλες σιτεφένες με σταύρωσιν εντός δίσκου αργυρού, 2 επιμανίκια, 1 φελόνι και 1 πετραχήλι. 1 θυμιατό ασημένιο, 1 σικλίν αγιασμού, 1 ερμάρι, 1 εικόν Ευαγγελισμού, 1 καρέκλα.

Ο κατάλογος των Π. Χαραλάμπους και Χ. Παντελίδη περιέχει εκτός των πιο πάνω και 2 πιθάρια αλειφτά, 12 πιθάρια διαφόρων μεγεθών, 2 ταβλία (ή τάβλες) και 1 τραπέζι παλαιόν.